

Utviklingen på arbeidsmarkedet

SAMMENDRAG

Arbeidsmarkedet strammes nå til. Sysselsettingsveksten i 2006 var den sterkeste på tjuv år, og arbeidsledigheten er på sitt laveste nivå siden 1988. Tilgangen på nye arbeidssøkere har de siste månedene stabilisert seg på et rekordlavt nivå, mens det har vært en sterk vekst i tilgangen på nye stillinger det siste året. Knapphet på arbeidskraft er dermed et tiltakende problem, noe som kan lede til en akselererende lønnsvekst.

Den store arbeidsinnvandringen har trolig økt vekstevnen til norsk økonomi. Innvandringen har dempet rekrutteringsproblemer innenfor bygg og anlegg og industri betydelig, og vært en viktig årsak til at lønnsveksten har holdt seg relativt lav. Den høye arbeidsinnvandringen kan dermed ha forlenget oppgangskonjunkturen vi er inne i, og bidratt til at arbeidsledigheten nå er på et lavere nivå enn den ellers ville vært. Arbeidsinnvandringen kan imidlertid føre til redusert etterspørsel etter personer som har problemer med å få fotfeste på arbeidsmarkedet.

Høy internasjonal etterspørsel har vært en viktig drivkraft bak den norske oppgangskonjunkturen. Det har lenge vært, og er fortsatt, stor usikkerhet knyttet til den videre utviklingen i USA. Høy privat og offentlig gjeld og en kraftig nedkjøling av boligmarkedet er store usikkerhetsmoment knyttet til den økonomiske veksten. Samtidig er arbeidsmarkedet fortsatt preget av lav arbeidsledighet og høy etterspørsel etter arbeidskraft. Den økonomiske veksten i USA avtok siste halvdel av 2006, men utviklingen har likevel vært bedre enn ventet. I Europa har veksten det siste året vært sterk. Hos viktige handelspartnere som Tyskland og Sverige stiger sysselsettingen, og ledigheten går ned. Dette vil også kunne slå ut i økt etterspørsel etter norske varer.

Arbeids- og velferdsdirektoratet venter at etterspørselen etter arbeidskraft vil holde seg høy også i 2007 og 2008. Lavere tilgang på arbeidskraft, høyere lønnsvekst og noe lavere vekst i verdensøkonomien vil imidlertid dempe sysselsettingsveksten utover året og inn i 2008. Vi forventer at sysselsettingen vil øke med 50.000 i 2007 og ytterligere 25.000 i 2008.

Den registrerte arbeidsledigheten forventes å bli 48.000 i gjennomsnitt i 2007, en nedgang på 15.000 personer fra 2006. I 2008 antar vi at ledigheten vil stabilisere seg og at den blir på 45.000 i gjennomsnitt. Vi nedjusterer dermed ledighetsprognosen for 2008 med 5.000 i forhold til forrige prognose.

ALDRI VÆRT STØRRE LEDIGHETSNEDGANG ENN I 2006

Norge har vært inne i en oppgangskonjunktur i snart fire år, og den registrerte arbeidsledigheten har gått ned siden årsskiftet 2003/2004, se figur 1. Årsgjennomsnittet for registrerte ledige var i 2006 20.600 (25 %) lavere enn i 2005. Aldri har nedgangen i den registrerte ledigheten vært større fra et år til et annet.

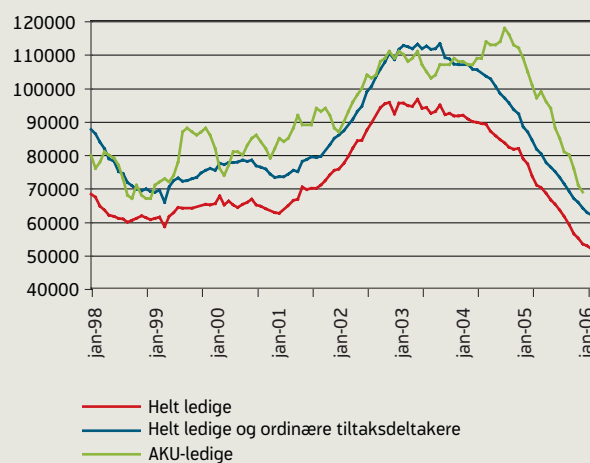
Også målt ved Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) går arbeidsledigheten kraftig ned. Ifølge AKU var det 27.000 (24 %) færre arbeidsledige i gjennomsnitt i 2006 enn i 2005.

Ved utgangen av februar var det 52.100 registrerte helt ledige, noe som tilsvarer 2,2 prosent av arbeidsstyrken. Dette er en nedgang på 19.700 (-27 %) fra tilsvarende måned i fjor. De tre siste månedene har den registrerte arbeidsledigheten avtatt med i underkant av 4.000 personer når man justerer for vanlige sesongvariasjoner. Nedgangen i arbeidsledigheten de siste månedene er dermed noe avdempet i forhold til fjoråret.

KRAFTIG VEKST I SYSSELSETTINGEN

Sysselsettingen målt ved AKU øker nå svært sterkt. Fra 4.kvartal 2005 til 4.kvartal 2006 steg antall sysselsatte med hele 81.000 (3,5 %), og i gjennomsnitt var det 65.000

Figur 1:
Utviklingen i den registrerte ledigheten, summen av registrerte ledige og ordinære tiltaksdeltakere og arbeidsledige målt ved AKU. Sesongjusterte tall¹ januar 1998–februar 2007.

¹ For arbeidsledige målt ved AKU er det benyttet 3 måneders glidende gjennomsnitt.

KILDE: SSB OG NAV

(2,8 %) flere sysselsatte i 2006 enn i 2005. Vi må tilbake til 1986 for å finne sterkere vekst i sysselsettingen. Den gangen ble den kraftige sysselsetningsveksten avløst av en sterk økning i ledigheten kort tid etter.

Figur 2 viser gjennomsnittlig sysselsetningsvekst fra 2005 til 2006 fordelt på næringer. Størst vekst var det innen eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting med 26.000 flere sysselsatte, fulgt av helse- og sosialtjenester med en økning på 11.000 og bygg og anlegg med 8.000.

For næringer som i hovedsak dekker offentlig sektor, helse- og sosialtjenester, undervisning og offentlig administrasjon, økte sysselsettingen med 18.000 personer fra 2005 til 2006. Veksten var størst for helse- og sosialtjenester. I denne næringen har veksten tatt seg markert opp sammenlignet med de foregående årene.

Sysselsetningsvekst i industrien det siste året

Industrien har de siste tiårene hatt en sterk nedgang i sysselsettingen. Det er imidlertid stor forskjell mellom de ulike industrigrenene. For industriproduksjon som bruker mye høyt kvalifisert arbeidskraft, kunnskapsintensiv industri, har ikke nedgangen vært like sterk som for industriproduksjon hvor en liten andel av de ansatte har høy utdanning. Fra 1980 til 2004 ble den totale sysselsettingen i industrien redusert med mer enn 100.000 personer, noe som tilsvarer nesten 30 prosent av de som var sysselsatt i

1980. Innenfor tekstil- og bekledningsindustrien gikk sysselsettingen ned med 74 prosent, mens den innen treforedling ble halvert. For nærings- og nytelsesmidler og innen bygging av skip og oljeplattformer gikk sysselsettingen ned med henholdsvis 16 og 18 prosent i samme periode.

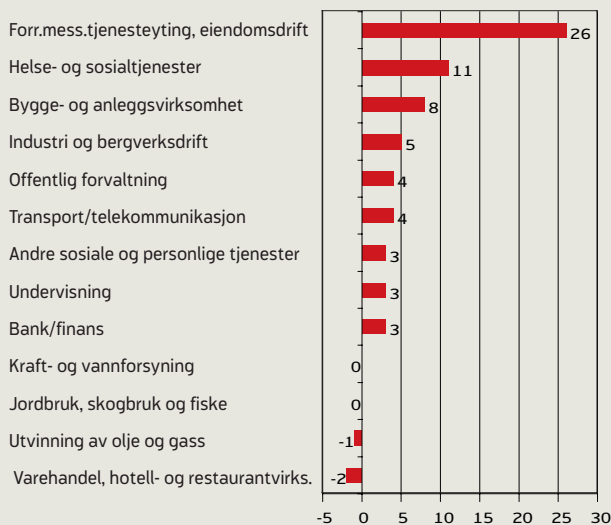
I høykonjunkturen vi nå er inne i har sysselsettingen igjen steget i industrien. I 2006 økte industrisysselsettingen med 5.000 personer. Det var imidlertid stor forskjell mellom de ulike industrigrenene. Innenfor produksjon av maskiner og lignende var det en sysselsetningsvekst på 6.000 personer, og innen produksjon av transportmidler en økning på 4.000. For treforedling, trevarer og forlag/grafisk industri går derimot sysselsettingen fortsatt nedover.

STRAMMERE ARBEIDSMARKED

Den høye aktiviteten på arbeidsmarkedet bekrefte gjennom tilgangen på ledige stillinger som har hatt sterk vekst gjennom hele 2006, se figur 3. Den siste måneden har tilgangen på ledige stillinger per virkedag gått noe ned, men denne variabelen kan variere en del fra måned til måned og dette kan derfor være tilfeldig. Tilgangen på ledige stillinger er nå på samme nivå som mot slutten av 1990-årene, noe som viser at etterspørselen etter arbeidskraft er svært stor. Samtidig ser vi av figur 3 at tilgangen på nye arbeidssøkere de siste månedene har stabilisert seg

Figur 2:

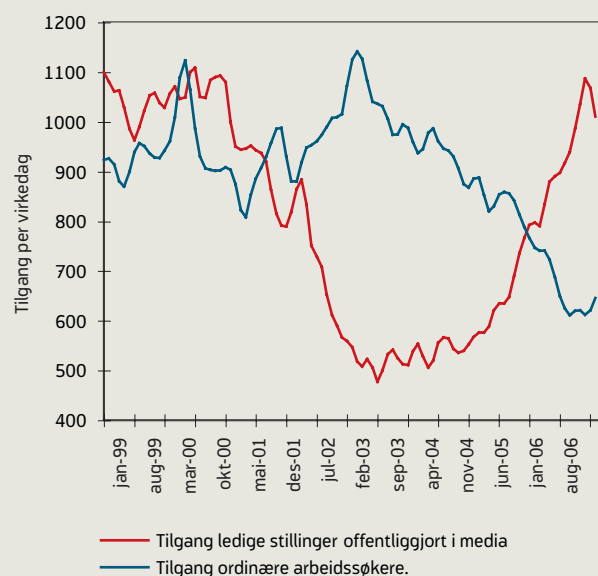
Endring i antall sysselsatte fordelt etter næringer. Antall 1000 personer. Endring i gjennomsnitt fra 2005 til 2006.

KILDE: SSB

Figur 3:

Tilgang ledige stillinger offentliggjort i media per virkedag. Tilgang ordinære arbeidssøkere per virkedag. Januar 1999–februar 2007. Trend.

KILDE: NAV

på et svært lavt nivå. Dette bekrefter at temperaturen på arbeidsmarkedet nå er høy med få permitteringer og oppsigelser.

Den høye tilgangen på nye stillinger og den lave tilgangen på nye arbeidssøkere viser at det skjer en markert tilstrømming på arbeidsmarkedet. Innenfor ingeniør- og ikt-fag ble det registrert 3.500 nye stillinger i februar, mens det kun var registrert 1.700 helt ledige personer i samme måned. For førskolelærere ble det i samme periode registrert over 700 nye stillinger, mens det ved utgangen av februar kun var i overkant 100 helt ledige. Også for en del fagarbeidere innen industri og bygg og anlegg som sveisere, platearbeidere og elektrikere er det nå stor mangel på arbeidskraft.

MANGE FALLER UT AV ARBEIDSMARKEDET

De siste årene har det vært en jevn vekst i antall personer som mottar uføreytelser. Også i 2006 økte antall personer som mottar uføreytelser. Ved utgangen av året var det 327.800 personer som mottok uføreytelser, en økning på 8.100 personer eller 2,5 prosent fra 2005. Denne økningen er noe mindre enn i de to foregående årene da økningen var på henholdsvis 2,8 og 3,2 prosent. Størst var økningen for personer med yrkesbakgrunn innen helse- og sosialtjenesten hvor det ved utgangen av 2006 var 7.200 flere personer som mottok uføretrygd i forhold til ett år tidligere, og innen undervisning hvor det var 2.000 flere mottakere. Dette er også de yrkene hvor sykefraværet er høyest.

STOR ARBEIDSINNVANDRING KAN FORLENGE OPPGANGSKONJUNKTUREN

2006 ble det året med størst nettoinnvandring til Norge noensinne. Mye av innvandringen er relatert til et stort behov for arbeidskraft. EU ble 1.mai 2004 utvidet med ti nye medlemsland, hovedsakelig fra Øst- og Sentral-Europa. Etter dette har arbeidsinnvandringen fra de nye EU-landene i Øst-Europa steget hvert år. I følge Utlendingsdirektoratet ble det i 2006 gitt 55.000 arbeidstillatelser til borgere fra de nye EU-landene, en økning på 17.700 eller 47 prosent i forhold til 2005. Størstedelen av denne arbeidsinnvandringen kom fra Polen (71 %) og Litauen (19 %).

1.januar i år ble også Romania og Bulgaria med i EU, noe som kan åpne for økt arbeidsinnvandring også fra disse landene. Den geografiske beliggenheten til disse landene gjør likevel at et flertall av emigrantene trolig vil reise til andre sydeuropeiske land som Italia og Spania, hvor også språkbarrieren er mindre, og i mindre grad så langt nord som til de nordiske landene.

Den høye arbeidsinnvandringen har vært positiv for norsk økonomi. Uten denne innvandringen ville rekrutteringsproblemene innen bygg og anlegg og industri vært

vesentlig høyere, og innvandringen har dermed ført til betydelig mindre flaskehalsproblemer enn tilfellet ellers ville vært. Arbeidsinnvandringen er også en viktig grunn til at lønns- og prisveksten har holdt seg relativt lav i denne oppgangskonjunktoren, noe som også har bidratt til å holde renten lav. Innvandringen kan dermed ha medvirket til å forlenge oppgangskonjunktoren og gitt oss lavere arbeidsledighet enn vi ville hatt uten denne innvandringen.

UTSIKTER FOR 2007 OG 2008

Internasjonal utvikling

Veksten i verdensøkonomien har de siste årene vært svært høy. Vi må tilbake til 1970-tallet for å finne sist veksten var like høy som den har vært i perioden fra 2004 til 2006. Den høye veksten henger sammen med den økte globaliseringen som har gitt svært høy eksportdrevet vekst i Kina og India, og også høy vekst i flere østeuropeiske land. Internasjonal etterspørsel har vært en viktig drivkraft bak Norges konjunkturoppgang de siste årene, og avtagende vekst i verdensøkonomien vil også kunne bidra til å dempe veksten i Norge.

De siste års vekst i USA har i stor grad vært drevet av økt privat konsum, muliggjort av lave renter og sterk prisvekst i boligmarkedet. Det har imidlertid vært en kraftig nedkjøling av det amerikanske boligmarkedet i 2. halvår 2006, hvor omsettingstiden har steget markert mens prisene og igangsettingen av nye boliger har gått ned. Historisk har det vært en nær sammenheng mellom utviklingen i boligmarkedet og den generelle økonomiske veksten, og den kraftige avkjølingen har derfor gitt betydelig usikkerhet knyttet til den økonomiske veksten framover.

Det amerikanske arbeidsmarkedet er svært godt. Sysselsettingsveksten har vært høy gjennom hele 2006, men avtok utover året. Arbeidsledigheten er lav og synkende, og lønnsveksten er høy. Det gode arbeidsmarkedet virker positivt inn på veksten i privat konsum. Den høye lønnsveksten sammen med høy inflasjon gjør imidlertid at sentralbanken kan komme til å øke renten. Den private gjelden er høy, og økt rente vil dempe veksten i privat konsum. Også den offentlige gjelden er høy, samtidig som handelsunderskuddet er stort. Dette vil bidra til å svekke dollaren ytterligere, noe som vil være positivt for den amerikanske eksportindustrien. Samlet er det stor usikkerhet knyttet til den videre utviklingen i amerikansk økonomi. Den økonomiske veksten avtok siste halvdel av 2006, men utviklingen har vært bedre enn vi la til grunn i forrige rapport.

I Euroområdet har veksten tatt seg kraftig opp det siste året, og var i 2006 på det høyeste nivået siden 2000. Veksten har i stor grad vært eksportdrevet, men innenlandsk etterspørsel har i økende grad bidratt til oppsvinget. Arbeidsmarkedet er i klar bedring, ledigheten er

nå på sitt laveste nivå siden starten av 90-årene og fortsatt synkende. Spesielt har ledigheten gått mye ned i Tyskland, men ledigheten går også ned i Frankrike hvor ledigheten i desember var på sitt laveste nivå siden 1984. Sysselsettingen er også stigende, men lønnsveksten er fortsatt lav. Fortsetter bedringen på arbeidsmarkedet, vil trolig også lønnsveksten ta seg opp, noe som vil bidra til å øke den innenlandske etterspørselen. En eventuell nedgang i amerikansk økonomi vil kunne bremse utviklingen også i Euroområdet. Økende innenlandsk etterspørsel sammen med sterk vekst i Asia og Øst-Europa vil imidlertid gjøre Euroområdet mindre sårbart for utviklingen i USA.

I Sverige er den økonomiske veksten nå høyere enn trendveksten. Veksten i industrien er sterk med høy ordretilgang og stor optimisme. Arbeidsmarkedet er i klar bedring, sysselsettingen stiger raskt og ledigheten er på vei ned. Arbeidsledigheten er imidlertid fortsatt høy. Danmark er inne i en høykonjunktur, og opplever i likhet med Norge svært lav ledighet og økende mangel på arbeidskraft. I Kina og India er den økonomiske veksten fortsatt svært høy.

Utviklingen i norsk økonomi

Veksten i norsk økonomi har de siste årene vært svært sterk, og 2006 ble det tredje året på rad med en vekst i brutto nasjonalprodukt (BNP) for fastlands-Norge på over 4 prosent. Trendvekst i økonomien over tid tilsier en økning i BNP på 2–2,5 prosent per år.

Oljeinvesteringene ble rekordhøye i 2006 og ventes å holde seg høye også i 2007 og 2008. De høye oljeinvesteringene har gitt god stimulans til norsk fastlandsindustri, og vil også i 2007 og 2008 kunne gi vekstimpulser til norsk økonomi. Høy internasjonal etterspørsel og en relativt lav kronekurs har bidratt til god vekst i eksporten av tradisjonelle varer. Samtidig har råvareprisene vært høye,

og dette har sammen med høy oljepris bidratt til høy lønnsomhet i norsk næringsliv. Optimismen i norsk industri er også stor, og SSBs konjunkturbarometer fra 4.kvartal 2006 viste at de norske industribedriftene nå ser lysere på fremtiden enn i forrige høykonjunktur, se figur 4. Andelen bedrifter som oppgir mangel på kvalifisert arbeidskraft som et problem er imidlertid rekordhøy, og dette kan føre til akselererende lønnsvekst.

Sterk realinntektsvekst og lav rente har de siste årene gitt svært høy vekst i boligprisene. Dette har igjen resultert i en sterk vekst i boliginvesteringene siden slutten av 2003, men investeringene ser nå ut til å flate ut på et høyt nivå. Et stramt arbeidsmarked med tiltakende lønnsvekst gjør trolig at veksten i boligprisene vil holde seg høy på kort sikt, mens økende tilbud og høyere rente vil bidra til å dempe veksten på lengre sikt.

Det stramme arbeidsmarkedet er sammen med den høye gjeldsveksten sterke argumenter for at Norges Bank skal øke renten. Den lave prisveksten samt hensynet til kronkursen holder derimot den norske renten nede. Norges Bank har nå satt opp tempoet i renteøkningene og vi venter flere renteøkninger utover året. Dette vil virke dempende på veksten i husholdningenes kjøpekraft, men rentenivået er fortsatt lavt og pengepolitikken ekspansiv. Så langt har renten i Euroområdet gått omtrent like mye opp som den norske renten, mens rentenivået i USA fortsatt er godt over nivået her hjemme. Dette har bidratt til at Norges Bank har kunnet øke renten uten at kronkursen har styrket seg vesentlig. En eventuell internasjonal konjunkturedgang vil kunne stoppe renteøkningene i Euroområdet og kunne senke rentenivået i USA. Dette vil i så fall gjøre det vanskeligere for Norges Bank å øke renten her hjemme fordi kronkursen da vil kunne bli svært sterk.

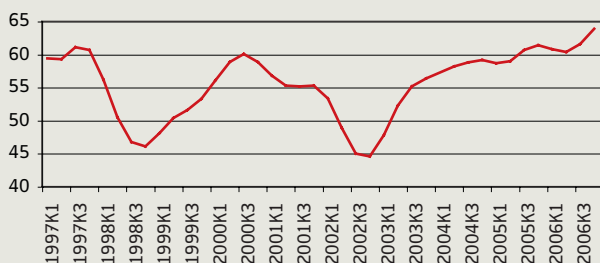
Vi venter at veksten i norsk økonomi vil fortsette i 2007 og 2008, men at den gradvis vil dempes og gå ned mot trendnivået. En eventuell internasjonal konjunkturedgang eller svært høy lønnsvekst her hjemme vil kunne gi lavere vekst enn vi legger til grunn i våre prognoser.

Utviklingen på arbeidsmarkedet i 2007 og 2008

Vi er nå inne i en periode der det i stor grad er nødvendig for bedriftene å øke bemanningen for å møte den økte etterspørselen etter varer og tjenester. Lavere tilgang på arbeidskraft kan imidlertid være en begrensende faktor for produksjonen. NAV forventer at sysselsettingen i gjennomsnitt vil øke med 50.000 personer fra 2006 til 2007 og med 25.000 i gjennomsnitt fra 2007 til 2008. Som følge av sterk vekst i sysselsettingen mot slutten av fjoråret og noe lysere vekstutsikter framover har vi oppjustert anslagene for den årlige veksten i sysselsettingen med 10.000 personer både i 2007 og 2008 sammenlignet med anslagene i Rapport om arbeidsmarkedet 4/2006.

Beregninger basert på middelalternativet i befolkningsframskrivningene til Statistisk sentralbyrå gir en vekst i

Figur 4:
Diffusjonsindeks¹ for industribedrifters generelle bedømmelse av utsiktene for det kommende kvartalet. 1.kvartal 1997–4.kvartal 2006.

¹ En diffusjonsindeks er definert som andelen av bedriftene som har svart større pluss halvparten av bedriftene som har svart uendret. Diffusjonsindeksen har vendepunktverdi lik 50. Dersom indeksen er 50 venter om lag like mange bedrifter vekst som fall. En verdi over 50 tilsier at flere bedrifter venter vekst.

KILDE: SSB

Tabell 1:

Arbeids- og velferdsdirektoratet sin vurdering av gjennomsnittlig antall arbeidsledige i 2007 og 2008. Forutsetninger om tiltaksnivået i 2007 og 2008. Faktiske tall for 2006.

	2006	2007	2008
Registrerte arbeidsledige (personer)	62923	48000	45000
Registrerte arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken	2,6 %	2,0 %	1,9 %
Tiltaksplasser (ordinære arbeidssøkere)	10139 ¹	11300 ²	11300 ³
Arbeidsledige, AKU i prosent av arbeidsstyrken)	3,5 %	2,6 %	2,4 %

¹ For 2006 er det brukt gjennomsnittlig antall personer i tiltak ved utgangen av måneden. Dette kan avvike noe fra antall tiltaksplasser.

² Tiltaksnivået for 2007 er satt i tråd med det foreslåtte statsbudsjettet for 2007. Dette inkluderer ikke de om lag 500 tiltaksplassene som Oslo kommune disponerer.

³ Beregningsteknisk er det forutsatt samme tiltaksnivå i 2008 som i 2007.

KILDE: NAV

Tabell 2:

Endringer i arbeidsstyrke, sysselsetting og arbeidsledighet fra året før.

	2006	2007	2008
Arbeidsstyrke (AKU)	38000	30000	20000
Sysselsatte (AKU)	65000	50000	25000
AKU arbeidsledige	-27000	-20000	-5000
Registrerte helt arbeidsledige (NAV)	-20600	-15000	-3000

KILDE: NAV

arbeidstilbudet på vel 15.000 personer i 2007 og 2008 som følge av endringer i befolkningen. De siste årene har nettoinnvandringen vært større enn det som legges til grunn i disse befolkningsframskrivningene. Vi forventer at dette også vil være tilfellet de kommende årene blant annet som følge av fortsatt stor etterspørsel etter arbeidskraft. I tillegg mener NAV at det bør være potensial for å øke yrkesdeltakelsen både blant menn og kvinner, jamfør artikkelen «Yrkesdeltakelsen lavere enn i 1998». NAV forventer samlet sett at arbeidsstyrken vil øke med om lag 30.000 personer i 2007 og 20.000 personer i 2008.

Arbeidsledigheten målt ved AKU vil ut fra antagelsene om utviklingen i arbeidsstyrke og sysselsetting gå ned med gjennomsnittlig 20.000 personer i 2007 og 5.000 personer i 2008. AKU-ledigheten vil da gå ned fra 3,5 prosent i 2006 til hhv. 2,6 og 2,4 prosent i 2007 og 2008. Den registrerte ledigheten antas å gå ned fra 63.000 i gjennomsnitt i 2006 til 48.000 i 2007 og videre ned til 45.000 i

2008. Anslaget på registrerte ledige i 2007 er uendret, mens vi har nedjustert anslaget for 2008 med 5.000 fra forrige prognose.

Det totale sykefraværet økte fra 6,6 prosent til 6,8 prosent fra 3.kvartal 2005 til 3.kvartal 2006. Sykefraværet øker vanligvis i perioder med avtakende arbeidsledighet, gjerne med noe etterslep. Nedgangen i ledigheten i 2006 og våre prognoser for antall arbeidsledige i 2007 og 2008 tilsier dermed isolert sett at sykefraværet vil fortsette å øke.

Det er stor usikkerhet knyttet til anslagene for arbeidsmarkedet, særlig anslagene for 2008. Dette skyldes usikkerhet om både den internasjonale utviklingen og mer nasjonale forhold. Allerede nå er den registrerte ledigheten på et nivå som tidligere har gitt kraftig lønnsvekst og ubalanser i norsk økonomi. Med en ytterligere nedgang i ledigheten øker risikoen for en lønnsvekst som kan legge grunnlaget for en ny periode med stigende arbeidsledighet.